

Innspill til bærekraftig matsystem

Framtiden i våre hender

LMD, oktober 2023

Takk for anledningen til å komme med innspill til dette viktige arbeidet.

Bærekraft er et stort ord og det er mange hensyn her som tilsynelatende ikke lar seg forene. I vårt innspill har vi lagt vekt på tre elementer vi mener vil gjøre norsk matsystem mer bærekraftig, og som alle trekker i samme retning. Nemlig at skal vi få et mer bærekraftig norsk matsystem, må vi

- spise (og produsere) mer plantebasert
- produsere mat på en måte som gir robuste økosystemer
- ha mindre svinn/mer sirkularitet

Dette vil være bra for klima og natur, for folkehelsa og for ressursutnyttelsen.

Bakgrunn

Av hensyn til både klima, folkehelsa og selvforsyningsgraden, må grøntsektoren (og produksjonen av matkorn) i norsk jordbruk styrkes, samtidig som vi omstiller husdyrproduksjonen til mindre og bedre kjøtt.

De nye, nordiske ernæringsanbefalingene er tydelige: Vi må spise mer plantebasert og mer grove kornprodukter.

Dette er også konklusjonen til Miljødirektoratet og klimaforskerne: Maten som har lavest utslipp er grønnsaker, korn, frukt og bær.

I årets statsbudsjett, påpeker regjeringen at også selvforsyningsgraden vår er avhengig av økt planteproduksjon og å redusere importen av mange vanlige norske grønnsaker. Vi må også ta høyde for at etterspørselen etter plantemat øker når befolkningen begynner å følge kostrådene.

Derfor er det gledelig at vi har et stort potensial for å dyrke mer grønt i Norge: [NIBIO](#) har anslått at vi kan fem-seksdoble dagens grøntproduksjon, og at produksjonen av korn kan økes "betraktelig".

Miljødirektoratet påpeker at dersom vi *bare* intensiverer og øker grøntproduksjonen, kan dette forverre problemene med næringsavrenning til vannkilder og artstap som følge av plantevernmiddelbruk.

Derfor bør økt grøntproduksjon ses i sammenheng med økt økologisk produksjon. Mer bruk av økologiske metoder også være positivt for matjordas evne til karbonlagring og være god klimatilpasning da matjorda blir mer robust. Til sist er det viktig at vi reduserer matsvinnet. Hver femte handlepose mat går i søpla - og i tillegg er det mye god mat som pløyes ned i åkrene eller går til dyrefôr fordi det stilles urimelige krav til råvarene.

Slik får vi et mer bærekraftig matsystem

Mer tilskudd til grønt og korn:

I dag går over 90% av tilskuddene til husdyrhold. Skal vi øke grønt- og kornproduksjonen, må mer gå til disse – og særlig til de små og mellomstore aktørene. Det er disse som i størst grad trenger politisk drahjelp. Med de rette insentivene kan disse bidra til at god matjord holdes i hevd over hele landet.

Tilskudd til de små direktesalgsprodusentene:

På grunn av maktkonsentrasjonen i butikk- og grossistledd er det vanskelig for små aktører å få markedstilgang. Derfor har mange av de minste satset på direktesalg til forbruker gjennom REKO-ring, andelsbruk og markedshager. De har ofte mangfoldig og bærekraftig drift med få innsatsfaktorer og høy produktivitet - på arealer som ellers ville grodd igjen. Disse aktørene bør styrkes med egne tilskuddsordninger.

Fellespakkerier og –lagre:

I tillegg må de mellomstore aktørene få bedre markedstilgang. Siden grossistleddet foretrekker få, store aktører, kan man legge til rette for samarbeid mellom mellomstore produsenter med tilskudd til felleslagre, pakkerier og lignende.

Teigbaserte arealtilskudd:

Vi kan få en mer presis forvaltning av tilskuddene ved å innføre teigbaserte arealtilskudd. Da kan man belønne bønder som får dyr ut på beite på arealer som bare egner seg til det, mens flere små og mellomstore teiger kan brukes til frukt og grønt.

Dyr på beite er god ressursbruk og dyrevelferd. Siden 90% av jordbruksarealet vårt i dag går til produksjon av dyrefôr, vil det også frigjøre store arealer dersom vi spiser mer av korn og belgvekster vi produserer selv og i tillegg har dyrene mer på beite.

Gjeninnføre økoproduksjonsmålet:

Vi trenger også en mer ambisiøs plan for å styrke det økologiske jordbruket, og bør følge EU i å gjeninnføre et produksjonsmål, samt se til Sveits og Østerrike som har gode tilskuddsordninger til praksiser som styrker artsmangfoldet.

Matkastelov: Vi trenger en effektiv matkastelov som forplikter hele verdikjeden til å bidra i matsvinnarbeidet, og insentiver til å spise mer underutnyttede matressurser og spise hele dyret.

Skjerpede offentlige innkjøpskrav: Offentlige kantiner, sykehjem og barnehager er viktige i å forme matvanene våre og bør tilby den maten ernærings- og klimapolitikken anbefaler oss å spise mer av, nemlig mer planter og mer økologisk. Offentlige innkjøpskrav bør skjerpes.

Nøytrale opplysningskontor: I dag har Opplysningskontoret for kjøtt og egg, langt større budsjett og påvirkningskraft enn opplysningskontorene for frukt, grønt, meieri og korn. Det stimulerer til økt etterspørsel etter kjøtt, samtidig som midler fra omsetningsavgiften kan bidra til kunstig lave kjøttpriser. Det bør vurderes om omsetningsavgiften bør endres og opplysningskontoret for kjøtt og egg erstattes med et nøytralt organ som jobber for

oppfyllelsen av kostrådene.

Styrket tollvern og bedre handelsskikk: Regjeringen må også adressere den politiske ubalansen mellom husdyr og planter. Mens produksjonen av kjøtt, melk og egg nyter godt av sterke samvirkeordninger, markedsbalanseringstiltak, mottaksplikt, sterkt tollvern og gode støtteordninger, har grøntsektoren lite tilsvarende. Derfor er grøntsektoren langt mer utsatt for konkurransen fra importvarer og ikke minst rå handelspraksis her i Norge.

Skal grøntsektoren vokse, må vi få en helhetlig styrking av hele feltet, fra gård til gaffel. Det er bra at statsbudsjettet innfører prosenttoll for noen matvekster. Denne ordningen bør utvides. I tillegg bør næringspolitikken kobles på dette arbeidet for å i større grad regulere grossist- og butikkleddet, hvor tre aktører i dag bestemmer alt av handelspraksis, pris og markedstilgang. Vi må unngå at endret forbruk alene fører til økt import, eller endret produksjon alene fører til mer matsvinn og prisfall.

Helhetlig matpolitikk: Vi er derfor veldig positive til matsystem-inngangen departementet legger til grunn i dette arbeidet og håper det vil bli lagt vekt på å lage en helhetlig handlingsplan som ser jordbrukspolitikken i sammenheng med nærings- og handelspolitikk, i tillegg til helse- og klimapolitikk.

Det trengs tydelig samsvar mellom jordbruk-, næring-, helse- og klimapolitikken og en slagkraftig handlingsplan som styrker norsk jordbruk med

- flere robuste og økologiske korn- og grøntprodusenter
- et sunnere kosthold
- mindre matsvinn og
- en mer mangfoldig og rettferdig handelspraksis

Mvh

Ingrid Kleiva Møller

Framtiden i våre hender